

arş. gör. kübra arslan (sorumlu yazar|corresponding author)
marmara üniversitesi, güzel sanatlar fakültesi, iç mimarlık bölümü
kubraarslan3438@gmail.com orcid: 0000-0002-2803-7185

prof. h. tonguç tokol
marmara üniversitesi, güzel sanatlar fakültesi, iç mimarlık bölümü
tonguctokol@gmail.com orcid: 0000-0002-5510-913X

HARP VE DENİZALTI FİLO BAĞLISI GEMİLERDE YAŞAM MAHALLERİNİN İÇ MEKÂN TASARIMINI ETKİLEYEN KRİTERLER: ASKERİ HİYERARŞİK SİSTEM*

araştırma makalesi|research article
başvuru tarihi|received: 25.10.2022 kabul tarihi|accepted: 03.01.2023

ÖZET

Denizler, tarihi boyunca insanlık için vazgeçilmez bir hayat sahası olmuştur. Denizlere hâkim olan dünyaya hâkim olur inancıyla İlk Çağ'dan günümüze dek birçok deniz savaşı yaşanmıştır. Bu savaşlarda kullanılmak üzere önceleri basit ahşap tekneler kullanılırken zamanla sanayi ve teknolojik gelişmelere paralel olarak deniz araçları gelişmiş ve çeşitlenmiştir. Harp gemileri, görev tanımları gereği bünyesindeki askeri personel için çalışma ve yaşam alanı sunmaktadır. Bu deniz araçlarında var olan yaşam alanları farklı tasarım gereksinimleri barındırmaktadır. Bu gereksinimler çerçevesinde belirlenen birçok tasarım kriteri bulunmaktadır. Bu kriterlerden en önemlilerinden biri olan askeri hiyerarşik sistemin harp gemilerinde yer alan mekânların biçimlenmesini ne şekilde etkilediği bu çalışmanın kapsamını oluşturmaktadır. Aynı zamanda, bu çalışma ile harp gemileri ve iç mimarlık disiplini bağlamında var olan boşluğun doldurulması ve konuyla ilgili referans kaynak oluşturması amaçlanmaktadır. Araştırma evrenini harp filo envanterinde yer alan, fırkateyn, korvet, hücumbot ile denizaltı filoda yer alan denizaltı gemilerine ait yaşam mahalleri oluşturmaktadır. Veri toplama sürecinde literatür taraması, gözlem ve görüşmelerden faydalanılmıştır. Elde edilen veriler tümevarımcı bir yöntem ile analiz edilmiş ve komutan, subay, astsubay ve er/erbaşların kamaralarında kullanılan yatak ölçülerinin değişiklik göstermediği ancak hiyerarşik ilişkinin yatma düzenine, kamara hacim ve iç mekân kurgusuna etki ettiği saptanmıştır. Benzer şekilde yemek yeme alanlarında ve ıslak hacimlerde sağlanan düzenin hiyerarşik sisteme göre şekillendiği saptanmıştır.

Anahtar Kelime: Harp Gemisi, Denizaltı, İç Mekân Tasarımı, Askeri Hiyerarşi

Arslan, K., Tokol, T. H. (2023). Harp ve denizaltı filo başlısı gemilerde yaşam mahallerinin iç mekân tasarımını etkileyen kriterler: Askeri hiyerarşik sistem. *Bodrum Journal of Art and Design*, 2(1), 59-75.

*Bu çalışma 20.07.2022 tarihinde Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü İç Mimarlık Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiş olan "Harp ve Denizaltı Filo Başlısı Gemilerde İç Mekân Tasarımı ve Donatı Organizasyonu" başlıklı tez çalışmasından hazırlanmıştır.

CRITERIA AFFECTING INTERIOR DESIGN OF LIVING QUARTERS IN WARSHIPS AND SUBMARINES: MILITARY HIERARCHICAL SYSTEM

ABSTRACT

The seas have been an essential living space for humanity throughout its history. There have been many naval wars from the Ancient Age to the present day, with the belief that whoever dominates the seas will dominate the world. At first, simple wooden sandals were used for these wars. Then, warships, which were used together with industrial and technological opportunities, developed and diversified. Warships provide work and living quarters for the military personnel on board. The living quarters in these vessels have different design requirements. There are many design criteria determined within the framework of these requirements. How the military hierarchical system, which is one of the most important of these criteria, affects the shaping of the quarters in warships constitutes the scope of this study. At the same time, with this study, it is aimed to fill the existing gap in the context of warships and interior architecture discipline and to create a reference source on the subject. The scope of research consists of frigates, corvettes, fast attack crafts in the war fleet inventory and the living quarters of submarine ships in the submarine fleet. Literature review, observation and interviews were conducted during the data collection process. The data were analyzed with an inductive method and because of the analysis, it was revealed that the bed dimensions used in the bunk of the commander, officer, petty officer, and privates had no change but that the hierarchical relationship influenced the interior of the cabin. Similarly, the order provided in mess, heads, and toilets has been determined to be shaped according to the hierarchical system.

Keywords: Warship, Submarine, Interior Design, Military Hierarchy

GİRİŞ

Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisinde ilk sıralarda yer alan fizyolojik ve güvenlik konusundaki gereksinimler, doğrudan barınma ihtiyacı ile ilişkilidir. Ancak barınma ihtiyacını karşılayan hacimleri yalnızca konut yapıları ile sınırlandırmak günümüzde değişen yaşam koşulları düşünüldüğünde doğru bir yaklaşım olarak değerlendirilmemektedir. İşlevsel fark gözetmeksizin açık, kapalı ya da yarı açık mekânların tümü, kullanıcının içinde bulunduğu süre boyunca bir barınma alanına dönüşmektedir. Askeri amaçlı tasarlanan deniz araçları da içinde çok sayıda kullanıcı barındıran hacimlerdir. Kullanıcılar, birincil görevi savunma ve taarruz olan ve bu amaçla tasarlanan deniz araçlarında yer alan, mekân olarak tanımlanan kuşatılmış sınırlar içinde belirli süreler yaşamak ve çalışmak durumundadır.

İç mekân tasarımında hacimlerin ihtiyaçlar çerçevesinde belirlenmesi ve bu ihtiyaçlara yönelik tasarımlar yapılması iç mimarlık disiplininin esas amaçlarından. Askeri amaçlı tasarlanan deniz araçları, görev tanımları gereği karşılaştıkları zorlu çevresel, fiziksel ve askeri koşullar nedeniyle hayati risklerle yoğun olarak karşılaşan yüzer yapılardır. Aynı zamanda hareketli platformlar ve çoğunlukla kısıtlı hacme sahip olmaları nedeniyle farklı tasarım gereksinimleri barındırmaktadır. Askeri amaçlı kullanılmak üzere tasarlanan deniz araçlarında çok sayıda kullanıcının hareketli, kısıtlı ve birincil görevi barınma olmayan hacimlerde yaşamsal eylemlerini gerçekleştirmesi bir tasarım sorunsalı olarak görülmüş ve çalışma kapsamında bu konu, araştırma problemi olarak ele alınmıştır.

Çalışma kapsamında, askeri tip deniz araçlarında personelin görevlerini verimli ve güvenli şekilde yapabilmeleri ve yaşamlarını sürdürebilmelerinin sağlanması için "iç mekân kurgusunu etkileyen faktörler nelerdir" düşüncesi üzerinden araştırma sorusu oluşturulmuştur. Bu soru üzerine yoğunlaşarak iç mekân kurgusunu etkileyen tasarım kriterleri araştırılmıştır. Bu kriterler arasında personel arasındaki ast-üst ilişkisini ifade eden askeri hiyerarşik sistemin iç mekân tasarımını etkileyen önemli bir unsur olduğu görülmüştür. İncelemeler neticesinde edinilen bilgiler ve araştırma problemlerinden yola çıkılarak çalışma kapsamında şu sorulara yanıt aranmaktadır:

- Hiyerarşik sistem, askeri bir deniz aracının yaşam mahallerinin iç mekân tasarım ve kurgusunu ne şekilde etkilemektedir?
- Askeri amaçlı tasarlanan deniz araçlarında hiyerarşik düzen doğrultusunda belirlenen standartlar mevcut mudur?
- Örnek savaş gemisi plan yerleşimlerinde hiyerarşik sistem ne şekilde etkili olmuştur?

Çalışma kapsamı araştırma soruları çerçevesinde belirlenmiştir. Öncelikle askeri amaçla tasarlanan deniz araçlarının tanımı yapılarak, tarihsel gelişiminden kısaca bahsedilmiştir. "Savaş Gemisi" kapsam gereği birçok sınıf barındırmaktadır. Bu sınıfları kendi içinde muharip ve yardımcı sınıflar olarak gruplandırılmıştır. Bu bağlamda birçok savaş gemisi ve bu platformlarda bulunan mahaller inceleme kapsamına girmekte ve konunun kapsamı genişlemektedir. Nitelikli veriler ortaya koyabilmek için çalışma kapsamı, inceleme kapsamına alınacak platformlar ve mahaller ekseninde daraltılmıştır. Bu amaçla yalnızca harp filo ve denizaltı filo bağlı gemilerde muharip sınıfa dâhil edilen savaş gemileri kapsama alınmış; bunlar arasında da ülke ve otoritelerce günümüzde en yaygın kullanılmakta olan tipolojiler incelemeye alınmıştır. Bu tipolojiler; su altında hareket kabiliyeti olanlardan konvansiyonel ve nükleer denizaltılar; su üstünde hareket kabiliyeti olanlardan ise fırkateyn, hücumbot ve korvetlerdir. Bu platformlardan ise personelin mesai dışında kalan yaşamsal faaliyetlerini gerçekleştirdiği mahaller olan yatma, dinlenme, yemek yeme alanları ve ıslak hacimler araştırma evrenine dâhil edilmiş; teknik ve silah sistemlerinin olduğu mahaller kapsam dışında tutularak çalışmanın sınırlılıkları belirlenmiştir.

Çalışmada yöntem olarak, araştırma sorularına odaklanılarak bu konuda ortaya konmuş çalışmalar taranmış, bu aşamada literatür araştırması yapılırken; basılı kaynaklardan, tez, makale ve bildirilerden, internet kaynaklarından ve çeşitli

klas kuruluşların belirlemiş olduğu standartlardan faydalanılmıştır. Bu sürecin sonunda veri toplama aşamasına geçilmiş, bu aşamada da gözlem ve görüşmeler yapılmıştır. Bu görüşmeler, tez kapsamında üretilen bu çalışmada, 2020-2022 yılları arasındaki zaman aralığında tez sürecine yayılarak; subay, kıdemli subay ve emekli askeri personellerle bire bir olarak, yarı yapılandırılmış görüşme formatı şeklinde uygulanmıştır. Ayrıca bu süreç içerisinde, çeşitli zaman aralıklarında, sorumlu yazar tarafından harp gemileri ziyaret edilerek, kişisel gözlem, analiz ve gemi ziyareti esnasında yapılan görüşmelerle elde edilen verilerin güvenilirliği ve tutarlılığı desteklenmiştir. Kullanılan tüm bu kaynaklardan elde edilen veriler, nitel araştırma yöntemlerinde sıkça kullanılan tümevarımcı veri analiz süreci ile verilerin işlenmesi, görselleştirilmesi ve sonuç çıkarımı yapılarak teyit edilmesi gibi sistematik analizler yapılarak sonuca ulaşılmıştır. Bu şekilde araştırma sorusu ile uyumlu bir yöntem izlenmiş ve araştırma sonuçlarının anlamlandırılması ve geçerliliğinin sağlanması mümkün olmuştur.

İç mimarlık, meslek gereği mekân içinde var olan kullanıcılar için işlevsel, yapısal, ergonomik ve estetik çözümler üretmektedir. Tasarlanacak mekânların ticari, sosyal ya da eğitim yapısı olması yaygın bir uygulamadır. Ancak savaş gemileri de aktif kullanıcısı olan mürettebat için tasarım sürecine dâhil edilmesi gereken mekânlar içermektedir. Savaş gemileri ile ilgili yapılan çalışmalar mühendislik disiplini ile sınırlı kalmaktadır. Bu çalışmalar savaş gemilerinin teknik donanımlarının ve silah sistemlerinin araştırılmasını kapsamakta, iç mekânları konu edilmemektedir. Bu çalışma, savaş gemilerinin, özellikle iç mimarlık ve tasarım yaklaşımıyla ele alınmamış olması açısından, mevcut literatürden araştırma evreni, kapsam ve disiplin ekseninde farklılaşıyor olması açısından özgün niteliktedir. Yapılan bu çalışmanın, iç mimarlık ve tasarım alanında literatürde var olan boşluğu doldurması ve gelecekte yapılacak olan çalışmalara yol gösterici olması amaçlanmaktadır. Ayrıca, ülkemizde tersanelerinde son yıllarda yapım, yönetim ve teknoloji alanında yaşanan ilerleme ile yerli savaş gemilerinin üretimi konusunda gelişmeler yaşanmaktadır. Günümüzde insan yaşamına verilen önemin artmasıyla birlikte, yakın ya da uzak gelecekte ülkemizde üretimi gerçekleştirilecek savaş gemilerinin iç mekânlarında yaşam koşullarının iyileştirilmesi ve mekânların düzenlenmesi için iç mimarlık/tasarım disiplininin meslek insanlarına ihtiyaç olması ihtimal dâhilindedir. Bu bağlamda, askeri amaçlı tasarlanan gemiler, iç mimarlık pratiği için potansiyel barındırmakta ve yapılan bu çalışmanın bu konuya katkı sağlayacak veriler içermesi önem arz etmektedir.

Tanım Olarak Harp Gemileri

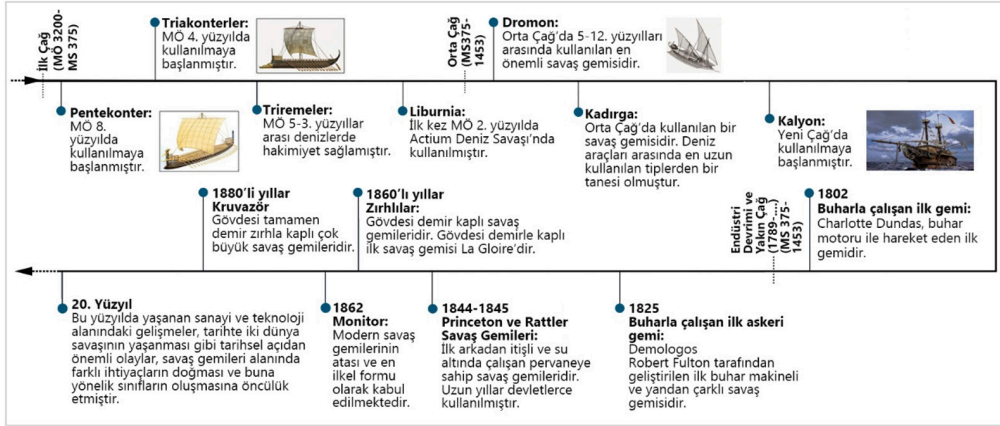
Gemi tanımı kavramsal olarak; "içinde hacimsel bir boşluk barındıran, insan ve eşya taşımacılığı yapabilen, nehir ve deniz suyunda yüzebilen araç" şeklinde tanımlanabilmektedir (Aydoğan, 2015: 22). Bir başka tanımsa ise; "su üstünde kalarak seyreden ve deniz uçakları dâhil, su üzerinde taşıma aracı olarak kullanılmakta olan veya kullanılmaya elverişli bulunan her türlü deniz aracı" olarak yapılmaktadır (Denizde Çatışmayı Önleme Tüzüğü, Kural-3). Harp gemileri ise bayrağını taşıdıkları devletin milli savunma hizmetlerini yerine getirmek üzere görevlendirilmiş, düşmana karşı taarruz ve düşman taarruzundan korunmak üzere silahlandırılmış olup, yetkili askeri personel tarafından sevk, idare ve kumanda edilen gemilerdir (Akın, 1987: 144). Bu tanım 1958 tarihli Cenevre Açık Deniz Sözleşmesi'nde ve 1982 tarihli Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'nde aşağıdaki biçimde ifade edilmektedir:

Savaş gemileri bir devletin silahlı kuvvetlerine ait olan, onu diğer gemilerden ayıran dış işaretler taşıyan, hükümet tarafından usulüne uygun şekilde yetkilendirilen ve ismi hizmet listesinde görülen bir subayın komutasında olan ve silahlı kuvvetlerin düzenli disiplini altındaki bir mürettebatla donatılan gemilerdir. (Kuran, 2005: 230)

Geçmişten Günümüze Harp Gemileri

Denizlerin hâkimiyeti tarih boyunca savaşların kaderinde önemli bir rol üstlenmiştir (Atalan, 2015: 7). Bu bağlamda askeri deniz araçları tasarımı da tarih boyu değişim ve gelişim göstermiştir. Nehir ve denizcilik tarihi, tarih öncesi dönemlere kadar uzanmaktadır. İlk başlarda, sazlardan ve ağaç tomruklarından yapılan basit sallarla, nehir ve denizlerde yolculuğa çıkıldığı bilinmektedir

(McIntosh, 2009: 186-190). Bunlar düşük maliyetli, yapımı basit ve işlevsel araçlardır (Civelek ve Başibüyük, 2016: 14). Bu bölümde aktarılacak olan İlk Çağ'dan günümüze kadar geçen süreçte kullanılan deniz araçları ve bu alanda meydana gelen gelişmeler Görsel 1'de kronolojik sıralama ve gemilere ait görseller ile ifade edilmiştir.

Görsel 1. Tarihsel süreçte harp gemilerine ait gelişimin kronolojik sıralaması

Gemi, Antik Çağ'da ilk olarak Mısır ve Mezopotamya medeniyetlerinde Nil Nehri üzerinde seyahat ve ticaret amaçlı olarak kullanılmıştır (Menteşe, 2011: 9). Bu medeniyetleri Fenikeliler ve Yunanlar takip etmiştir. Antik dönemlerde kullanılan gemiler genellikle kadirga tipi gemiler olmuştur. Bu çağlarda kullanılan en önemli savaş gemileri Pentekonter, Triakonter, Tirreme ve Liburnia isimli gemilerdir (Menteşe, 2011: 9).

İlk Çağ'ın ardından Orta Çağ'da 5-12. yüzyıllarda kullanılan en önemli savaş gemisi dromon olmuştur. Dromon da kadirga tipi bir savaş gemisidir. Liburnia tipi savaş gemisinden geliştirilmiş ve Roma İmparatorluğu döneminde donanmada aktif kullanılmıştır (Pryor ve Jeffreys, 2006: 123). Orta Çağ'da savaş gemilerinin ortaya çıkışı ve gelişimi ile ilgili bilgiler sınırlıdır. Mevcut bilgiler yazılı kaynaklardan ve birkaç ticari gemi kalıntısının analizleri sonucu yapılan kaba çizimlerden toplanmıştır. Bu çağda kullanılan savaş gemilerinde kadirga tipi devam ettirilmiş olup, önceki çağda kullanılan dört köşeli kare yelkenler terk edilerek Latin yelkeni olarak adlandırılan üç köşeli yelken kullanımına geçilmiştir.

Yeni Çağ'a gelindiğinde kadirgalar yerini kalyon tipi savaş gemilerine bırakmıştır. Kalyonlar, Yeni Çağ'da donanma sahibi tüm devletler tarafından kullanılmıştır. Bu çağda, kalyon sadece bir gemi türü değil, genel anlamda yelken ile hareket eden savaş gemileri için kullanılmış genel bir terim olmuştur. Ancak 17. yüzyıldan itibaren farklı şekillerde de kullanılmıştır. Kalyonun sahip olduğu geniş, yüksek ve ağır gövdesi nedeniyle kadirga ile karşılaştırıldığında daha dayanıklıdır ancak bu özellikleri onu daha yavaş ve hantal kılmaktadır (Bostan, 2004: 82-86).

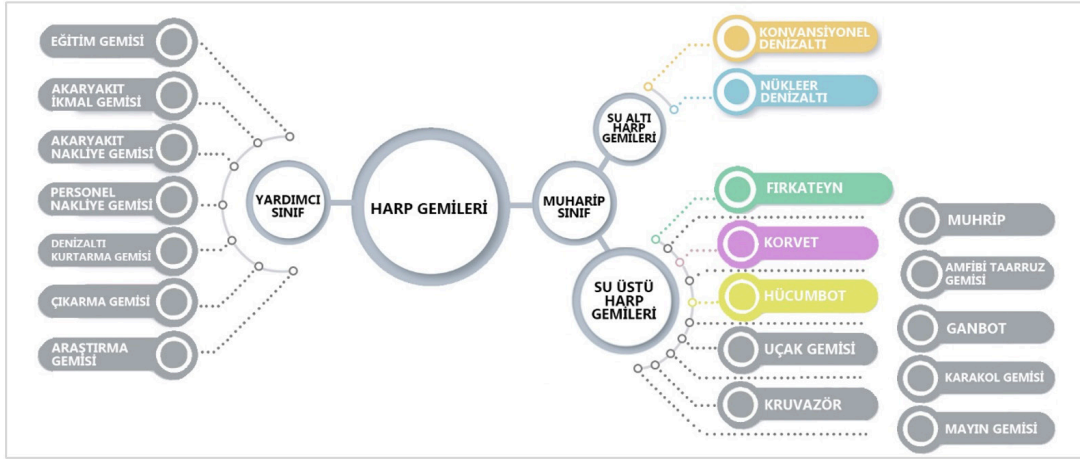
Zamanla endüstri devriminin bir getirisi olan buharlı motorların gemilere entegrasyonu ile buharlı gemilere geçiş yapılmıştır (Bostan, 2004: 65-66). 1800'den önce uzun yıllar boyu savaş gemilerinin gelişimi dengede seyretmiştir. O dönemlerde yalnızca birkaç tip gemi mevcuttur. 1800 yılından sonraki 60 yıl boyunca ise savaş gemilerinin tasarım ve inşasında tam olarak bir gelişim sağlanamamış olsa da sanayi alanında gerçekleşen gelişimler kademeli bir şekilde savaş gemisi inşasını da etkilemeye başlamıştır. Savaş gemilerinde yaşanan gelişmeler buharlı motor ve pervanelerin kullanımından sonra zırhlı gemilere geçiş şeklinde olmuştur. 1860'lı yıllara gelindiğinde savaşlarda daha büyük gemilere olan ihtiyacın doğması, materyal olarak gemi inşasında demir tercih edilmesinde belirleyici bir sebep olmuştur. Savaşlarda daha büyük gemi, daha kalın bir zırh, yani daha sağlam ve güvenli bir gemi demektir. Ayrıca demirin uzamaya karşı gösterdiği direncin ağaçtan yüksek olması da gemilerin sağlamlığını artıran bir başka etkidir. Demir zırhlı savaş gemilerinde 1860'lı yılların başında başlayan

bu yeni gelişmeler, yaklaşık olarak 50 yıl kadar daha sürmüş ve modern zırhlılara giden bu süreçte kruvazör sınıfının doğuşunu başlatmıştır (Gövül, 1948: 1-6).

20. yüzyılda yaşanan sanayi ve teknoloji alanındaki gelişmeler, tarihte iki dünya savaşının yaşanması gibi tarihsel açıdan önemli olaylar, savaş gemileri alanında farklı ihtiyaçların doğması ve buna yönelik sınıfların oluşmasına öncülük etmiştir.

Harp Gemilerinin Sınıflandırılması

Gemiler için birçok sınıflandırma kriteri belirlemek mümkündür. Gemiler işlevlerine göre; yük taşıma gemileri, ticari, askeri, özel amaçlı ve endüstriyel gemiler olarak ayrılmaktadır. Konumuz kapsamında incelenen harp gemileri askeri amaçlarla kullanılan gemi sınıfına girmektedir. Bu gemiler de kendi içinde Görsel 2'deki gibi sınıflandırılmaktadır.

Görsel 2. Harp gemilerine ait sınıflandırma şeması

Bu şemaya göre; harp gemileri öncelikle muharip sınıf ve yardımcı sınıf olarak gruplandırılmaktadır. Muharip sınıf ise kendi içinde su altında ve su üstüne hareket etme kabiliyeti olan deniz araçları olarak iki farklı gruba ayrılmaktadır. Çalışma kapsamında bu şema üzerinde renkli olarak ifade edilen konvansiyonel denizaltı, nükleer denizaltı ve fırkateyn sınıfı harp gemileri çalışma evrenine dâhil edilmiştir.

Fırkateynler, bir donanmanın omurgasını oluşturan ana unsurlardır. Büyüklük olarak su üstünde hareket kabiliyeti olan savaş gemileri arasında değerlendirildiğinde kruvazör ve muhriplerden küçük korvetlerden büyük savaş gemileridir. Kruvazörler, devletler tarafından yüksek maliyetli bir savaş gemisi olması nedeniyle fazla tercih edilmemektedir (Atalan, 2015: 107). Bu sebeple su üstü platformlardan en sık tercih edilen ve en büyük olan fırkateyn konu kapsamına alınmıştır. Fırkateynler, ülkeden ülkeye değişiklik göstermekle birlikte genel olarak 100-150 metre boyunda olabilen harp gemileridir.

Denizaltılar, birçok ülkenin donanma kuvvetleri tarafından su altı operasyonlarını gerçekleştirmek üzere tasarlanmış ve inşa edilmiş temel ve uzmanlaşmış gemilerdir. Bu araçlar, su altı araştırmaları, kurtarma faaliyetleri ve denizaltı savaşları gibi çok çeşitli amaçlar için kullanılmaktadır (Usta, 2020: 66). Çalışma kapsamında incelenen denizaltılar, konvansiyonel ve nükleer denizaltılar olarak sınıflandırılmaktadır. Bu iki sınıf temelde tahrik sistemi olarak birbirinden ayrılmaktadır. Boyut olarak karşılaştırıldıklarında; konvansiyonel denizaltılar, nükleer denizaltılara göre oldukça küçüktür.

Askeri Hiyerarşik İlişkinin İç Mekân Biçimlenişine Etkisi

Savaş gemilerinin su altı ve su üstü platformlarında farklı görev ve rütbelerde birçok askeri personel bulunmaktadır. Gemide görevli bu personeller aynı anda hem deniz şartları hem de savaş koşulları ile mücadele etmek durumundadır. Harp gemilerinde, barış durumunda da 24 saat savaş organizasyonu içinde bulunulması

zorunludur. Bu organizasyonunun sürdürülebilirliği için her personelin farklı görev ve sorumlulukları bulunmaktadır. Denizaltılarda ve fırkateynlerde görev alan/alabilecek en rütbeli askeri personeller komodor, komutan ve II. komutandır (Kılıç, 2019: 65). Bu personelleri rütbe sırasıyla astlara doğru subay, astsubay, uzman çavuş ve er/erbaşlar takip etmektedir.

Komodor: Fransızca kökenli commodore kökünden gelmektedir. Filotillayı sevk ve idare etmekle görevli amiral yetkisiyle donatılmış deniz subaylarına verilen askeri bir rütbedir (TAUSS Marine, t.y.). Barış zamanında tatbikatları yönetip takip etmek için filotillada seçili sancak gemisine gelerek burada kalabilmektedir. Gemide kalmasını gerektiren durumlarda kendisi için gemi içinde özel bir kamara tahsis edilmemekte, çoğunlukla komutan kamarasını kullanmaktadır.

Komutan: Savaş gemilerinde bir adet komutan bulunmaktadır. O da gemi komutanıdır. Gemide komodordan sonraki en yetkili personeldir (NATO ve NSO, 2017). Gemi komutanları, gemileri ile ilgili her konuda tek otorite ve söz sahibidir. Gemi komutanlarının birçok görevi bulunmaktadır. Bunlardan ilki, gemisini her an savaşa hazır halde bulundurmaktır. Diğer görevleri ise emri altındaki gemi personelini yönetmek, geminin sevk ve idaresini sağlamak, gemi içindeki düzeni ve işleyişi yürütmek olarak sıralanabilmektedir (Tarakçı, 2013: 1). Bunların dışında birliğiyle ilgili gemide yapılan ve yapılmayan her şeyden sorumlu olan kişidir (Özbek, 2004: 46).

2. Komutan: Gemide, komutandan sonraki en yetkili kişidir. Komutan olmadığı durumlarda komutanın temsilcisidir. Komutanın emir ve politikalarını yerine getirmekle ve Savaş Harekât Merkezi'nden sorumludur.

Bölüm Amiri: Her bölümden en kıdemli subaydır. Gemide kendi bölümü ile ilgili tüm cihaz ve ekipmanların durumundan sorumludur. Kendi bölümündeki tüm konularda komutanın temsilcisidir.

Branş Subayı: Bölüm amirine karşı sorumlulukları bulunmaktadır. Bulunduğu branşın savaşa hazır durumda bulunmasından ve branş faaliyetlerinin güvenli ve koordineli biçimde yürütülmesinden sorumludur (Özbek, 2004: 88).

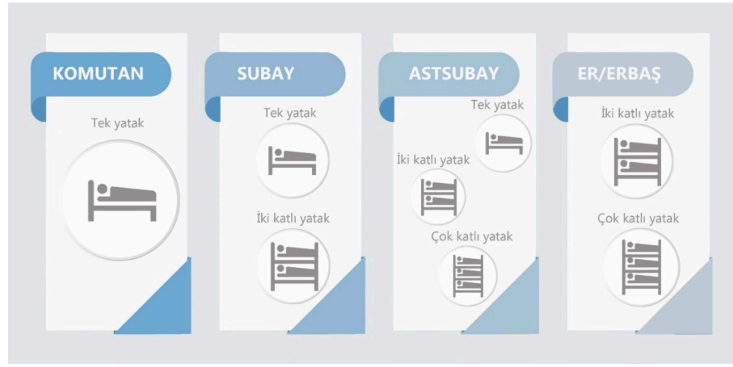
Deniz Kuvvetleri'nde yer alan diğer personeller;

- Kıdemli Subaylar
- Subaylar
- Kıdemli Astsubaylar
- Astsubaylar
- Er/Erbaşlar olarak gruplandırılmaktadır.

Araştırma kapsamında incelenen kamaralar, yemek yeme alanları ve ıslak hacimlerin, genel tasarım anlayışı, kurgusu ve gemi içindeki konumu mürettebat arasındaki ast-üst ilişkisinden ve bu personeller arasında kurulan dengenin etkisinde farklılaşmaktadır.

Kamaralar

Mürettebat kamaralarının gemi içindeki konumu, kamaraların hacmi, personel kapasitesi ve kamaraların içindeki donatı kurgusu gibi faktörler personelin rütbesine göre değişiklik gösterebilmektedir. Örneğin; gemi komutanı tek kişilik yatak kullanırken, gemi içindeki askeri hiyerarşik yapıda alt rütbelere gidildikçe; subaylar tekli yatakta ya da çift katlı ranzalarda; astsubaylar tekli yatakta, iki kişilik ya da daha fazla katlı ranzalarda; er/erbaş grubu ise iki ve daha fazla katlı ranzalar kullanmaktadır (Görsel 3).

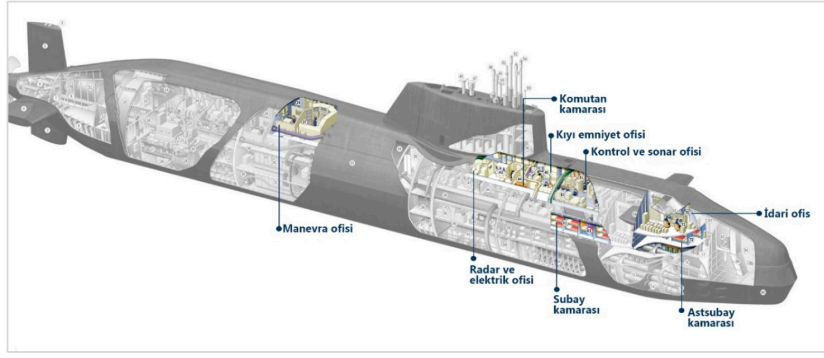
Görsel 3. Mürettebatın rütbelerine göre yatakların kullanım durumu

Bunun dışında harp gemilerinde, kamaraların kurgusu ve diğer bazı özellikleri de rütbeye göre değişiklik göstermektedir. Örneğin; gemi komutanı ve komodorun kullanımına yönelik tuvalet ve lavabo bulundurulurken, hiyerarşik yapı içinde subay, astsubay ve er/erbaşlar ortak hizmetteki tuvalet ve banyoları kullanmaktadır. Hiyerarşik düzen tarafından belirlenen kamara özellikleri Görsel 4'te ifade edilmektedir.

Özellik	Komutan	Subay	Astsubay	Er/Erbaş
Kamaraların mahremiyeti	✓	✓	✓	✓
Kamaralardan geminin iç iletişim hatlarına erişim	✓	✓	✓	✓
Kamaralardan geminin dış iletişim hatlarına erişim	✓	✓	✓	✓
Ast gruptan bağımsızlık	✗	✗	✗	✗
Kamara içinde özel banyo ve tuvalet	✓	✗	✗	✗
Kamara içinde özel dinlenme ve yemek alanı	✓	✗	✗	✗
Ortak banyo ve tuvalet kullanımı	✗	✗	✓	✓
Ortak yemek yeme ve dinlenme alanı	✓	✓	✓	✓

Görsel 4. Mürettebatın rütbelerine göre yatakların kullanım durumu

Bunların yanında görev ve rütbe ayırımına göre dikkat edilen diğer hususlar gemi komutanının kamarasının köprüüstüne ve Savaş Harekât Merkezi'ne kolay erişim sağlanacak şekilde ve geminin sancak tarafına yerleştirilmesi önerilmektedir. Gemideki her şeyden sorumlu olan komutanın kamarası; gemi komutanlığı, gemi yönetimi, gemi personelinin yönetimi, geminin sevk ve idaresi gibi görevleri en uygun şekilde yapmasına elverişli biçimde düzenlenmeli ve yerleştirilmelidir. Aynı zamanda farklı görev dağılımı olan personellerin kamaraları benzer branşlarda çalışanlar bir arada tutularak, çalışma sahalarına en uygun konumda yerleştirilmeli ve düzenlenmelidir (NATO ve MAS, 1993: 2-3; Ministry of Defence, 2002: 17). Bu kriterlere uygun olarak tasarlanmış olan HMS Astute Sınıfı denizaltı gemisinde komutan kamarası en üst güvertede, subay ve astsubay kamaralarının olduğu güvertenin üstünde ve Savaş Harekât Merkezi'ne yakın olacak şekilde geminin sancak tarafında konumlandırıldığı görülmüştür (Görsel 5).

Görsel 5. HMS Astute sınıfı denizaltıya ait mahal gösterimleri

HMS Astute, 97 metre boyunda ve bünyesinde yaklaşık olarak 100 mürettebatın barındığı nükleer bir denizaltıdır (Royal Navy, t.y.). Nükleer denizaltılar konvansiyonel denizaltılara daha büyük ve çok katlı bir yapıya sahiptir. Örnek olarak incelenen bu denizaltı gemisine ait mahallerin perspektife dayalı şematik gösteriminde personelin kullanımında olan kamaralar, yemek yeme salonları, dinlenme alanları, ofisler ve ıslak hacimlerin 3 farklı güvertede yer aldığı görülmektedir. Yaşam mahallerinin olduğu güverte orta güvertede yer almaktadır. Bu haliyle teknik mahallere ve çalışma mahallerinin yer aldığı güvertelerin orta kısmında konumlanarak, ilgili mahallere ulaşım işlevsel biçimde çözülmüştür.

Nükleer denizaltılar, boyut olarak büyük olsa da fırkateynler kadar çoklu bir güverte yapılaşmasına sahip değildir. Bu sebeple nükleer denizaltılarda yer alan mahallerde personel başına düşen hacim daha kısıtlıdır. Örneğin; ülkemiz donanmasında görevli Yavuz sınıfı fırkateynlerden TCG Fatih fırkateyninde subaylar tek ya da iki kişilik ranzaların olduğu kamaralarda kalırken, Astute sınıfı denizaltılardan olan HMS Ambush isimli nükleer denizaltıda ise subaylar üç katlı ranzaların olduğu kamaralarda kalmaktadır (Görsel 6).

Görsel 6. HMS Ambush isimli nükleer denizaltıya ait subay kamarası

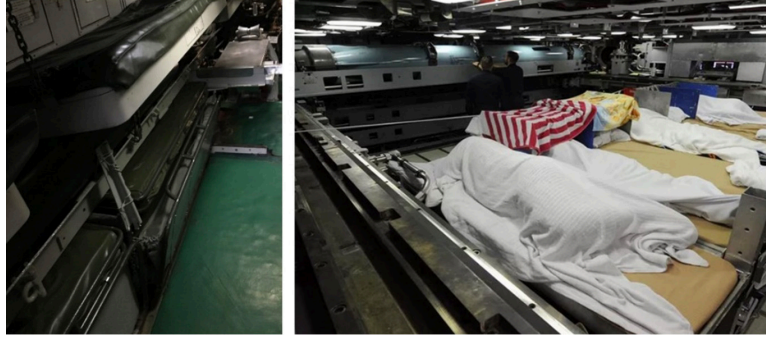
Ayrıca hiyerarşik sistemin en üstünde yer alan gemi komutanı ve başçarkçı ile bir ast grup olan subaylar için kamaralar, genel mürettebat kamarasına göre iç mekânlarında çalışma yüzeyi ve kişisel lavabo gibi donatılar kullanılmasıyla özelleşebilmektedir (Görsel 7).

Görsel 7. Denizaltıya ait kişiselleştirilmiş kamaralar; subay kamaraları (solda ve ortada), gemi komutanına ait kamara (sağda), USS Nautilus müze denizaltı gemisi

Bu görselde de görülebileceği üzere gemi komutanı tek kişilik bir kamarada kalmaktadır. Denizaltı gemisinde, kısıtlı hacim nedeniyle genellikle yalnızca gemi komutanı için tek kişilik kamara mevcuttur. Bazı denizaltılarda ise gemi komutanı, II. komutan ve başçarkçı ile aynı kamarayı paylaşmaktadır ancak ranza tipi yatak değil her bir personel için tekli yatak kullanılmaktadır. Bu hacim içinde aynı zamanda depolama alanları ve çalışma alanı çözümü görülmektedir. Islak hacim ise bu kamaraya bitişik ya da en yakın olacak şekilde tek kişinin kullanımına ait bir alandır. Komutandan sonra gelen askeri personel olan subaylar kıdem durumuna göre iki ya da üç katlı ranza yatakların olduğu kamaraları kullanmaktadır. Bu hacimlerin içinde katlanır sistemde çalışma yüzeyi ve paslanmaz çelik malzemeden lavabo kullanıldığı görülmektedir. Tuvalet kullanımı ise toplu hizmete yönelik alanlarda çözülmüştür.

Denizaltı gemilerinde, fırkateyne kıyasla personel başına düşen hacim oldukça kısıtlıdır. Öyle ki her personelin kendine ait bir yatağı bulunmamaktadır. Bu nedenle "sıcak yatak" ismiyle bilinen bir uygulama ile mevcut yataklar dönüşümlü olarak kullanılmaktadır. Denizaltılarda altışar saatlik vardiya düzeni uygulanmaktadır. Bu uygulamada günlük mesai; 6 saat çalışma, 6 saat uyuma ve serbest zaman olarak değerlendirilmektedir. Mevcut yataklar komutanlar ve başçarkçı hariç ikili ve üçlü ranza tipindedir. Ayrıca, hiyerarşide en alt grupta olan askeri personeller, denizaltıların silah donanımının konumlandırıldığı torpido bölümünde çözümlenen yatak sistemlerini de kullanabilmektedir (Görsel 8).

Görsel 8. TCG Uluçalireis (solda) ve USS Indiana denizaltı gemilerinin torpido bölümünde yer alan yatma alanları (sağda)

Buradaki yatma alanı en kıdemsiz askeri personel grubunun kullandığı bir hacimdir. Denizaltının en alt güvertesinde yer alan bu hacim, bağımsız bir kamara/bölme olmamakla birlikte yataklarda kullanıcı mahremiyetinin sağlanması için subay/astsubay yataklarında kullanılan perde ya da benzer bir donanım bulunmamaktadır.

Yemek Yeme Alanları

Harp gemilerinde, kamaralar haricinde personelin yemek yediği salonların biçimlenişini de mürettebat arasındaki ast-üst ilişkisinden etkilenmektedir. Bu salonlar kendi içinde subay salonu, astsubay salonu ve er/erbaş salonu olarak adlandırılmakta; hacim, kullanıcı kapasitesi, biçimleniş, donatı ve kurgusal olarak farklı tasarım kriterleri barındırmaktadır. Görsel 9'da aynı fırkateyn içinde yer alan subay ve astsubay salonları verilmiştir.

Görsel 9. Astsubayların kullandığı yemek yeme alanı (solda), komutan ve subayların kullandığı yemek yeme alanı (sağda), TCG Gediz fırkateyni

Yaklaşık olarak 136 metre uzunluktaki bu fırkateynde 180 personel görev yapmaktadır ve günde üç öğün yemek yendiği bilinmektedir (Deniz Kuvvetleri Komutanlığı, t.y.). Gemideki subay ve komutanların toplam mevcudu diğer askeri personelin toplam mevcuduna göre daha az olduğu için yemek yenen alanın hacmi değişiklik göstermektedir. Buna yönelik olarak iki hacim karşılaştırıldığında yemeğin yendiği yüzey ve bu alandaki oturma düzeninde farklı bir tasarım kullanılmıştır. Daha üst rütbede bulunan komutan ve subaylar neredeyse aynı büyüklükteki hacmi daha az kişi kapasitesi ile kullanırken; astsubay salonunda farklı bir oturma düzeni sağlanarak hacim, personel kapasitesini karşılayacak biçimde düzenlenmiştir. Fırkateynde personel mevcudu olarak astsubaylar en kalabalık gruptur ve kendi içlerinde de kıdemli ve kıdemsiz astsubaylar olarak gruplandırılmaktadır. Kısıtlı hacmin söz konusu olmadığı fırkateynlerde bu iki grubun da yemek yeme alanları ayrılmaktadır. Kıdemsiz astsubayların sayısı kıdemlilerden daha fazla olduğu için bu gruptaki askeri personelin kullanımına ayrılan yemek yeme salonu daha büyüktür. Biçimleniş anlamında bunun dışında herhangi bir fark bulunmamaktadır.

Denizaltılarda vardiyalı bir çalışma düzeni olduğu için herkesin aynı anda yemek yediği bir zaman aralığı bulunmamaktadır. Aynı zamanda denizaltıların personel/hacim kapasitesi de buna elverişli değildir. Yemek yeme ve dinlenme/ sosyal aktivite alanı için yalnızca subay ve astsubay salonu olarak adlandırılan 2 farklı mekân bulunmaktadır. Bu iki mekân temelde birbiri ile benzerlikler barındırmakla beraber astsubay salonu personel mevcudu nedeniyle daha geniş bir hacme sahiptir. Aynı zamanda subay salonu gemi komutanı, II. komutan ve başçarkçı tarafından da kullanılmakta; gerekli durumlarda ise komodor ve diğer üst düzey kişiler ağırlanabildiği için mekân tasarımı bağlamında renk, malzeme ve donatı gibi unsurlar bakımından farklılaşabilmektedir.

Islak Hacimler

Çalışma kapsamında incelenen diğer mahal ise ıslak hacimlerdir. Fırkateynlerdeki en kıdemli askeri personeller olan gemi komutanı, II. komutan ve başçarkçının rütbesindeki askeri personelin kendilerine ait tuvalet, el yıkama ünitesi ve duş alanı mevcuttur. Bu grubun haricinde kalan askeri personel kıdem durumuna göre ortak hizmetteki ıslak hacimleri kullanmaktadır. Su üstü platformlarda tuvalet kabin sayıları NATO tarafından Görsel 10'da belirtildiği gibi önerilmektedir (NATO ve MAS, 1993).

Özellik	Komutan	Subay	Astsubay	Er/Erbaş
Tuvalet kabini sayısı	1 adet	Kamara başına 1 adet	6 kişi için 1 adet	6 kişi için 1 adet

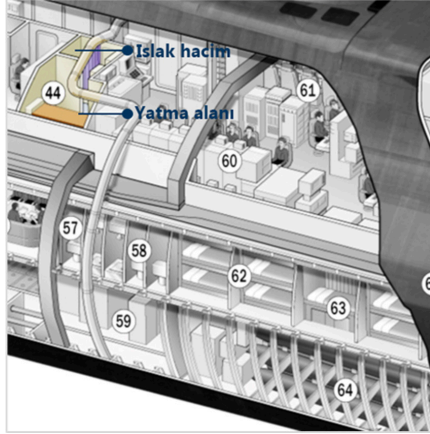
Görsel 10. Personel rütbesine göre tuvalet kabini sayısı

Su altı platformlarda ise elektronik cihazların buhar ve nemden etkilenmemesi için ıslak hacimlerin günlük kullanımı kısıtlanmaktadır. Aynı zamanda kısıtlı bir hacimde her personel için yeterli duş ve tuvalet alanı bulunmamaktadır. Bir örnek olarak TCG 18 Mart denizaltısı incelendiğinde 62 metrelik uzunluğa sahiptir ve bünyesinde 45 personel bulunduğu görülmektedir. Denizaltının iç hacminin yaklaşık olarak %70'i elektronik cihazlar, silah sistemleri ve makine donanımı oluşturmaktadır. Kalan kısımda ise çalışma alanları ve yaşam alanları kurgulanmıştır. Bu denizaltı içindeki kısıtlı hacimde 45 personel için yalnızca 2 adet lavabo, 2 adet tuvalet ve 1 adet duş bulunmaktadır. Bu durumda duş almak için personele 3 dakika verilmektedir ve yıkanma eylemi su kısıtlamasından dolayı istenilen zamanlarda yapılamamaktadır (TRT Haber, 2018). Bu gemiye ait ıslak hacim Görsel 11'de verilmiştir.

Görsel 11. TCG 18 Mart denizaltı gemisine ait ıslak hacim

Konvansiyonel denizaltılarda gemi komutanı, II. komutan ve başçarkçının kullanımına özel, ayrıca bir ıslak hacim çözümü bulunmamaktadır. Kısıtlı sayıdaki duş, tuvalet ve el yıkama birimleri tüm askeri personelin kullanımına açık olup, biçimleniş, malzeme, kurgu ve kullanım sıralamasında hiyerarşik sistemin gözetildiği bir uygulama bulunmamaktadır. Ancak nükleer denizaltılar boyut olarak konvansiyonel denizaltılara göre oldukça büyüktür. Bu nedenle iç mekân biçimlenişinde farklılıklar olabilmektedir. Örneğin; HMS Astute nükleer denizaltı gemisinde, gemi komutanının kamarasının içinde kendine ait bir ıslak hacim çözümü mevcuttur (Görsel 12).

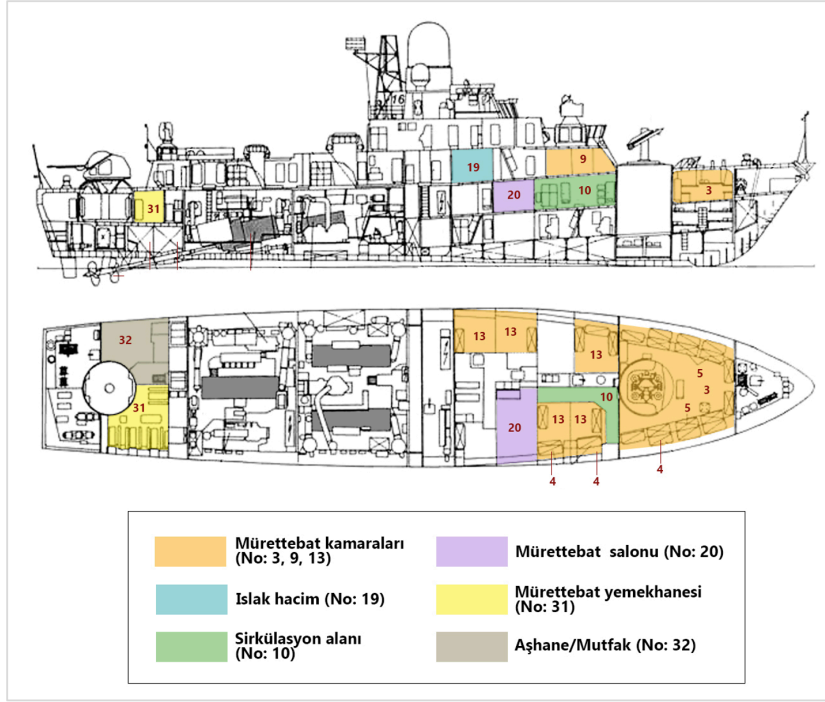

Görsel 12. HMS Astute denizaltı gemisine ait komutan kamarası içindeki ıslak hacim

Örnek Savaş Gemisi İncelemesi

Savaş gemilerinin tasarım ve inşaa süreci milli güvenlik gereği gizliliğin üst seviyede olduğu bir konudur. Bu nedenle savaş gemilerinin tasarım ve inşaa sürecinde üst düzey güvenlik önlemleri alınmakta ve bu bilgiler paylaşılmamaktadır. Özellikle ülkemizde bu konuda büyük bir gizlilik söz konusu olup donanmaya ait gemilerin çizimleri paylaşılmamaktadır. Bu sebeple diğer ülkelerin web tabanlı platformlardan paylaşmış oldukları korvet tipolojisine ait Nanuchka Sınıfı'ndan Nanchuka I korveti örnekleme dâhil edilmiş ve bu gemi hiyerarşik sistem çerçevesinde biçimlenen mekân kurgusu incelenmiştir.

MRK Nanuchka korveti, Rusya Donanması tarafından kullanılan, 60 mürettebata hizmet veren ve 59,3 metre uzunluğunda olan bir savaş gemisidir (Coollib, t.y). Görsel 13'te bu korvete ait plan ve merkez hattından geçen kesit çizimi gösterilmiştir. Değerlendirmeler bu çizimler üzerinden yapılmıştır.

Görsel 13. MRK Nanchuka I korvetine ait plan ve kesit

Bu şemaya göre;

- Kesitte gösterilen, 9 numaralı alan olan komutan kamarası, askeri hiyerarşik düzen içinde üst rütbede olduğu subay, astsubay ve erlere ait olan 3 ve 13 numaralı kamaraların üst güvertesinde ve ana güvertede yer almaktadır.
- Mürettebat kamaraları olan 3, 9 ve 13 numaralı mahaller, hiyerarşik sisteme göre yukarıdan aşağıya doğru düzenlenmiş; 9 numaralı mahal gemi komutanı, 13 numaralı mahal subaylar, 3 numaralı mahal ise astsubay ve er/erbaşlar tarafından kullanılan kamaralardır.
- Subaylara ait olan 13 numaralı alanlardaki kamaralar rütbelere göre ayrılmış olup aynı rütbeyle sahip subayların kamaraları birbirine yakın olacak şekilde konumlandırılmıştır.
- 3 numaralı mürettebat kamarası geminin pruva kısmına konumlandırılmıştır ve kullanıcı kapasitesi diğer kamaralara göre daha fazladır. Bu kamaralar daha alt rütbeli askeri personel olan astsubay ve erler tarafından kullanılmakta olup bu alanda sabit ve katlanır yataklar bulunmaktadır. Aynı zamanda bu alanda silah donanımlarının da bulunduğu gözlemlenmektedir. Bu gibi alanlarda akustik ve titreşim açısından herhangi bir yalıtım söz konusu olmamaktadır. Gürültü etkisi personelin çalışma verimini ve psikolojisini olumsuz etkileyebilmektedir. Ayrıca çok fazla sayıda personelin aynı alanı kullanmakta olduğu ve hiçbir yatma alanının mahremiyetinin sağlanmadığı görülmektedir. Görev tanımlarına göre her personelin vardiya düzeni değişebildiği için mürettebatın uyku ve dinlenme saatleri farklılık göstermektedir. Bu gibi durumlar kişilerin uyku kalitesine etki edebileceği için yine birtakım fizyolojik ve psikolojik rahatsızlıklar ortaya çıkabilmektedir.
- Genel olarak personel tarafından kullanılan tüm kamaralar birbirine yakın olacak şekilde konumlandırılmıştır.

BULGULAR

Araştırma sorularına cevap aranırken yapılan literatür taraması, yarı yapılandırılmış görüşme formatı ve gözlemler neticesinde elde edilen veriler tümevarımcı bir yöntemle analiz edilmiş ve elde edilen bulgular Tablo-1'de aktarılmıştır.

Tablo 1. Rütbeye göre farklılaşan mahallerin özellikleri

	Komutan	Subay	Astsubay	Er/Erbaş
Kamara	Kendine ait kamarası vardır.	Aynı rütbedeki personel ile ortak kamarayı kullanmaktadır. Kamara mevcudu değişkenlik göstermektedir.	Aynı rütbedeki personel ile ortak kamarayı kullanmaktadır. Kamara mevcudu değişkenlik göstermektedir.	Aynı rütbedeki personel ile ortak kamarayı bazen de sınırları olmayan hacimleri kullanmaktadır. Kullanım mevcudu değişkenlik göstermektedir.
	Tekli yatak	Tekli ya da iki katlı yatak	Tekli, ikili ya da çok katlı yatak	İki ya da çok katlı yatak
	Kendine ait kamarası olduğu için yatağın mahremiyeti için özel bir donanım kullanılmamaktadır.	Yatakların mahremiyeti perde sistemi ile sağlanmaktadır.	Yatakların mahremiyeti perde sistemi ile sağlanmaktadır.	Yatakların mahremiyeti perde sistemi ile sağlanmaktadır.
	Kamara içinde özel ıslak hacim bulunmamaktadır.	Kamara içinde özel ıslak hacim bulunmamaktadır.	Kamara içinde özel ıslak hacim bulunmamaktadır.	Kamara içinde özel ıslak hacim bulunmamaktadır.
	Kamara içinde dinlenme alanı bulunmamaktadır.	Kamara içinde dinlenme alanı bulunmamaktadır.	Kamara içinde dinlenme alanı bulunmamaktadır.	Kamara içinde dinlenme alanı bulunmamaktadır.
	Savaş Harekât Merkezine en yakın ve en üst güvertede yer alır.	Komutan kamarasının alt güvertelerinde yer alır.	Subay kamaralarının olduğu güvertenin altında yer alır.	Astsubay kamaralarının olduğu güvertenin altında yer alır.
	Yatak ölçüsü: 210x75	Yatak ölçüsü: 210x75	Yatak ölçüsü: 210x75	Yatak ölçüsü: 210x75
Yemek Yeme Alanı	Subay salonunu kullanmaktadır.	Kendi rütbelerine ait salon/salonlar bulunmamaktadır.	Kendi rütbelerine ait salon/salonlar bulunmamaktadır.	Kendi rütbelerine ait salon/salonlar bulunmamaktadır.
	-	Rahat ve geniş donatılar ile kurgulanmaktadır.	Daha sıkışık nizamda kurgulanmış salonları bulunmamaktadır.	Daha sıkışık nizamda kurgulanmış salonları bulunmamaktadır.
Islak Hacim	Kendine ait tuvalet, duş ve el yıkama ünitesi bulunmamaktadır.	Kamara başına 1 adet tuvalet kabini düşmektedir.	6 personele 1 adet tuvalet kabini düşmektedir.	6 personele 1 adet tuvalet kabini düşmektedir.
	Donatı ve vitrifiye ürünlerin tasarımı rütbeye göre farklılaşmamaktadır.			
	Konvansiyonel denizaltılar oldukça kısıtlı bir hacme sahip olduğu için ıslak hacimler tüm personel tarafından ortak kullanılmaktadır.			

SONUÇ

Toplumlar, tarih boyunca denizlerde hâkimiyet kurma çabası ile su yüzeyinde hareket edebilen ve farklı işlevlere de cevap verebilen araçlar üretmiştir. Savaşma işlevi ile tasarlanan deniz araçlarına ilk olarak Antik Çağ'da rastlanmaktadır. Bu araçlar Antik Çağ'dan günümüze dek teknolojik imkânlar, siyasi ve askeri gereksinimler, yaşam koşulları ve tarihte yaşanan önemli olaylar gibi birçok farklı etmen çerçevesinde gelişmiş ve farklılaşmıştır. Günümüzde oldukça geniş bir yelpazeye oturan harp gemileri kendi içinde çeşitli başlıklar altında sınıflandırılabilir. Çalışma evrenine su üstü platformlardan, harp filoda yer alan, en büyük ve en donanımlı harp gemisi olan fırkateyn ile su altı platformlardan oluşan denizaltı filo envanterindeki konvansiyonel ve nükleer denizaltılar dâhil

edilmiştir. Birincil amacı barınma olmayan, hareketli ve çoğunlukla personel için kısıtlı hacim barındıran bu platformlarda, personelin uzun süre ve zorlayıcı şartlar altında çalışma ve barınma koşullarının karşılanması gereksinimi birçok tasarım kriterini de beraberinde getirmiştir. Bu bağlamda çalışma evrenine dâhil edilen deniz araçlarına ait personel kamarası, yemek yeme alanı ve ıslak hacim gibi personelin mesai dışında kalan vaktini geçirdiği mahaller çalışma kapsamında incelenmiştir. Bu mahallerin incelenmesi, harp gemilerinin iç mekân tasarımını etkileyen birçok kriter arasında yer alan askeri hiyerarşik sistem perspektifinde ele alınmıştır.

Harp gemilerinde, farklı rütbelerde birçok askeri personel bulunmaktadır. Bu personellerin farklı görev tanımları bulunmaktadır. Gemideki en kıdemli personel olan gemi komutanı, gemisini her an savaşa hazır halde bulundurmaya görevlidir. Diğer görevleri ise emri altındaki gemi personelini yönetmek, geminin sevk ve idaresini sağlamak, gemi içindeki düzeni ve işleyişi yürütmek olarak sıralanabilmektedir. Buna yönelik olarak, komutan kamarası bu işlevlerin gerçekleştirildiği mahaller olan köprüüstüne ve SHM'ye yakın olacak şekilde konumlandırılmaktadır. Aynı zamanda gemideki en kıdemli personel olduğu için kendine ait bir kamarası bulunmaktadır. Bu kamarada diğerlerinden farklı olarak, su üstü platformlarda komutanın kullanımına özel olarak tuvalet, duş, el yıkama ünitesi, dinlenme ve çalışma alanı barındırabilmektedir. Ancak denizaltı sınıfından konvansiyonel denizaltılar hacim olarak personele daha kısıtlı bir alan sunduğu için gemi komutanının kendine ait bir kamarası olmakla beraber, bu platformlarda görevli olan gemi komutanı toplu hizmete yönelik kurgulanan ıslak hacim alanlarını kullanmaktadır. Nükleer denizaltılarda ise gemi komutanı için özel bir ıslak hacim tasarımı mümkün olabilmektedir. Aynı zamanda mürettebat kamaralarının gemi içindeki konumu, kamaraların hacmi, mevcudu ve kamaraların içindeki depolama alanları gibi faktörler personelin rütbesine göre değişiklik gösterdiği saptanmıştır.

Yapılan araştırmada gemi komutanının tek kişilik yatak kullandığı, gemi içindeki askeri hiyerarşik yapıda alt rütbelere gidildikçe; subayların tekli yatak ya da çift katlı ranza; astsubayların tekli yatak, iki kişilik ya da daha fazla katlı ranza; er/erbaş grubunun ise iki ve daha fazla katlı ranzalar kullandığı görülmüştür. Su altı platformlardan konvansiyonel denizaltılarda kısıtlı hacmin gerekliliğinden dolayı alt rütbelerde bulunan askeri personellerin silah donanımlarının bulunduğu alanlarda konumlandırılan yatma alanlarını da kullanıldığı örneklere rastlanmıştır. Personele ait kamaranın tasarımı ve donatı organizasyonu da hiyerarşik düzenden etkilenmektedir. Ayrıca hiyerarşik düzende asta doğru gidildikçe kamaraların, gemi içindeki konumu da değişiklik göstermektedir. Gemi komutanına ait kamarada; subay, astsubay ve er/erbaşların olduğu güvertelerin en üstünde yer almaktadır. Aşağı güvertelere doğru bu sıralama; subaylar, astsubaylar, kıdemsiz astsubaylar, uzman çavuşlar ile er/erbaşlar olarak sıralanmaktadır.

Personelin yemek yeme alanlarının kullanımı da rütbeye göre belirlenmektedir. Subaylar subay salonunu, astsubaylar astsubay salonunu, uzman çavuş, er/erbaşlar ise er/erbaş salonlarını kullanmaktadır. Bu salonlar yemek yeme işlevlerini karşılarken aynı zamanda personel için serbest zaman geçirebilecekleri dinlenme alanları olarak değerlendirilebilmektedir. Bu alanların kurgusu kişi sayısından etkilenmektedir. Örneğin; savaş gemilerinde genel olarak astsubay sınıfına mensup askeri personel sayısı fazladır. Bu personel sınıfı tarafından kullanılan salonlar, subay sınıfına göre daha bitişik nizamda konumlandırılan masa ve oturma elemanlarından oluşmaktadır. Aynı zamanda yemek yeme alanlarının her biri rütbelere göre farklı güvertelerde yer alabilmektedir.

Fırkateynlerde ıslak hacimlerin kullanımı gemi komutanı, II. komutan ve başçarkçı dışındaki diğer personeller için toplu kullanım amacına yönelik tasarlanmaktadır. NATO tarafından belirlenen standartlara göre; subaylar kamarasına 1 tuvalet, astsubay ve er/erbaşlar ise 6 kişi için 1 tuvalet kullanmaktadır. Konvansiyonel denizaltılarda ise tüm mürettebat ortak hizmetteki ıslak hacimleri kullanmaktadır. Nükleer denizaltı tasarımlarında gemi komutanı için özel bir ıslak hacim çözümlenmesi olan örneklere rastlanmıştır.

Bu çalışma ile harp gemileri bağlamında mekân kavramına değinilerek birincil görevi savaşmak olan ancak barındırdığı personel için yaşam alanları da sunan hareketli bir platformda mekânın kullanıcısı olan personelin rütbelere arasında farklılaşan yaşam mahalleri aktarılmıştır. Elde edilen sonuçların, incelenen konu, kapsam ve disiplin bağlamında kısıtlı araştırma alanı bulmuş olmasından dolayı, gelecekte bu konuda yapılacak benzer araştırmalar için fayda sağlayabilecek potansiyelde bir kaynak olacağı öngörülmektedir. Yapılan literatür taramasında ulaşılan, harp gemilerinin iç mekân tasarımını etkileyen teknik özellikler, askeri standartlar, ergonomik ölçütler ve silah sistemleri gibi birçok kriter, iç mimarlık ekseninde incelenmesi gereken ve özgün nitelikte çalışmalar ortaya konabilecek konulardır.

Araştırmacıların Katkı Oranı Beyanı

Yazarlar çalışmaya eşit oranda katkı sağlamıştır.

Çatışma Beyanı

Herhangi bir potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Etik Kurul Beyanı

Etik kurul onayı gerektiren bir çalışma değildir.

KAYNAKÇA

- Akın, M. Z. (1987). *Karasuları, iç sular, gemilerin bu sulardaki rejimi ve kıt'a sahanlığı*. 1978 Yayınevi.
- Atalan, S. (2015). *Modern deniz sistemleri harp gemileri*. Dstil Tasarım.
- Aydoğan, E. (2015). *Türkiye'de askeri gemi inşa sanayinde sivil tersanelerin rolü* [Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi].
- Bostan, İ. (2004). Kadirga'dan Kalyon'a: 17. yüzyılın ikinci yarısında Osmanlı gemi teknolojisinin değişimi. *Osmanlı Araştırmaları Dergisi*, 24(24), 65-86.
- Civelek, A., Başbüyük, Ö. (2016). Antik dönem seramikleri ışığında gemiler. *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(1), 13-22.
- Coollib. (t.y.). *Nanuchka I korveti*. Coollib. <https://coollib.com/b/141057/read> (02.10.2021).
- Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Fırkateynleri. (t.y.). *Gabya sınıfı*. Deniz Kuvvetleri Komutanlığı. <https://www.dzkk.tsk.tr/Destek/icerik/gabya-sinifi> (07.04.2021).
- Gövül, F. (1948). *Savaş gemileri tarihçesi ve bunların terakkisine yardım eden teknik ve taktik sebepler*. T.C. Deniz Basımevi, Genelkurmay Başkanlığı.
- Kılıç, D. (2019). *Hücumbotların iç mekân tasarımı ve genel yerleşim planlarının incelenmesi* [Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi].
- Kuran, S. (2005). Savaş gemilerinin dokunulmazlığı ve yargı bağımsızlığı. *İstanbul Üniversitesi Milletlerarası Hukuk Bülteni*, 25(1-2), 229-240.
- McIntosh, J. (2009). *Handbook of life in Prehistoric Europe*. Oxford University Press.
- Menteşe, H. (2011). *Arkaik dönemden roma dönemine kadar önemli donanma savaşları* [Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi].
- Ministry of Defence. (2002). *Defence standard O2-107*. 2. Kategori, 18.
- North Atlantic Treaty Organization (NATO), NATO Standardization Office (NSO). (2017). *NATO Standard ANEP-77 naval ship code: Goals, functional objectives and performance requirements*. Baskı G Sürüm 1, NATO ve NSO.
- North Atlantic Treaty Organization (NATO), Military Agency for Standardization (MAS). (1993). *Allied naval engineering publication-24, (ANEP-24): Guidelines for shipboard habitability requirements for combatant surface ships*. NATO.
- Özbek, O. V. (2004). *Türk silahlı kuvvetlerinde yönetsel başarıyı yönlendiren parametrelerin belirlenmesi ve deniz kuvvetleri komutanlığında bir uygulama* [Yüksek Lisans Tezi, Deniz Harp Okulu].
- Pryor, J., Jeffreys, M. E. (2006). *The age of the ΔPOMΩN: The Byzantine Navy*. Brill Academic Publishers.

Royal Navy. (t.y.). *HMS Astute submarines*. Royal Navy Forum. <https://bit.ly/3p3bFkS> (16.10.2021).

Tarakçı, N. (2013). *Sorumluluk ve gururun zirvesi: Gemi komutanlığı*. Türk Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi.

TAUSS Marine. (t.y.). *Denizcilik terimleri sözlüğü*. Tauss Marine. <http://www.taussmarine.com/index.php/k/> (02.06.2021).

TRT Haber. (2018). *TCG-18 Mart denizaltısının 1 günü* [Video]. YouTube. <https://bit.ly/3cQZKyX> (20.03.2021).

Usta, O. (2020). Numerical analysis of resistance characteristics of a submarine form inspired by nature. *Gemi ve Deniz Teknolojisi Dergisi*, 218(1), 65-78.

Görsel Kaynakçası

Görsel 3, 10: NATO ve MAS. (1993). *ANEP-24, Guidelines for shipboard habitability requirements for combatant surface ships*. NATO. (Bu kaynaktaki veriler kullanılarak yazarlar tarafından PhotoShop2019 programı aracılığıyla oluşturulmuştur).

Görsel 4: Ministry of Defence. (2002). *Defence standard 02-107. 2. Kategori, 18*. (Bu kaynaktaki veriler kullanılarak yazarlar tarafından PhotoShop2019 programı aracılığıyla oluşturulmuştur).

Görsel 5: Wallender, L. (2009). *Astute class submarine cutaway drawing*. Invisible Themepark. <https://www.invisiblethemepark.com/2009/06/astute-class-submarine-cutaway/> (16.10.2021).

Görsel 6: The Telgraf. (2012). *Inside ambush, BAE's £1bn Astute-class submarine*. The Telgraf. <https://bit.ly/3DQ1yUO> (16.10.2021).

Görsel 7: Carpenter, D. (2010). *Officers's cabin*. Flickr. <https://bit.ly/3mhOEHo> (03.04.2021).

Görsel 8: TCG Uluçalireis, Müze Denizaltı Gemisi, Kişisel Arşiv, Rahmi Koç Müzesi, İstanbul, 2020.

Ryan, C. (2019). *Sleeping in the torpedo room of the USS Indiana*. CNET. <https://cnet.co/3uhws3q> (03.04.2021).

Görsel 9: Türk Savunma Sanayi. (2016). *TCG Gediz, Ertuğrul'un rotasında*. Mavi Tutku, Vatan Toprağı. <https://bit.ly/3g3V22c> (07.04.2021).

Görsel 11: TRT Haber. (2018). *TCG-18 Mart denizaltısının 1 günü* [Video]. YouTube. <https://bit.ly/3cQZKyX> (20.03.2021).

Görsel 12: Wallender, L. (2009). *Astute class submarine cutaway drawing*. Invisible Themepark. <https://www.invisiblethemepark.com/2009/06/astute-class-submarine-cutaway/> (16.10.2021).

Görsel 13: Nanuchka III class. (t.y.). *Project 12341 Nanuchka III class*. <http://www.wv2.dk/new/navy/nanuchka3.htm> (02.10.2021). (Bu kaynaktaki veriler kullanılarak yazarlar tarafından uyarlanmıştır.)